

BABALARININ MENSUP OLDUĞU MESLEKLER BAKIMINDAN
SİYASAL BİLGİLER FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNDE
BİR İNCELEME

ÖĞRENCİLER ARASINDA YAPILAN MUHTELİF ANKETLERE
DAYANILARAK HAZIRLANMIŞ BİR TREND TAHLİLİ
DENEMESİ (1)

Frederick W. FREY

Doç. Dr. Arif T. PAYASLIOĞLU

Anket şeklindeki araştırmalar, çok sayıda birimlerden müteşekkil kütleler hakkında (zaruri olmamakla beraber ekseriya insan kütleleri bahiskonusudur) sistematik bilgi toplamak ve bu yoldan toplanan bilgileri yerleşmiş nicel (kantitatif) ve bilimsel usullere göre tahlil etmek amacile yapılır. Çeşitli anket şekilleri mevcuttur. Bir ankette ya kütlenin tamamı ya da bir kısmı incelenir; bu ikinci halde, başlıca özellikler bakımından kütlenin tamamına mümkün olduğu kadar fazla benzerlik sağlamak amacile, incelenen kısmın bilimsel esaslara uygun olarak seçilme-

(1) 1954 - 1955 ders yılından itibaren Fakülte birinci sınıf programına «Sosyal Bilimler Metodolojisi» adı altında yeni bir ders ve kur pratik ilâve edilmiştir. Ders ve kur pratiğin amacı öğrencilere, sosyal bilimler alanında gittikçe gelişen ve önem kazanan araştırma teknikleri hakkında nazari ve tatbiki bilgi vermektir. Bu ders 1957 - 1958 ders yılında Columbia Üniversitesi profesörlerinden, sosyal araştırma metotları konusundaki çalışmaları ile kendisine haklı bir şöhret sağlamış bulunan, Dr. Herbert H. Hyman tarafından tedris edilmiştir. Bu inceleme, sosyal araştırma tekniklerinden bilhassa biri, trend tahlili, konusunda öğrencilere ve mevzu ile ilgilenenlere müşahhas bir misal üzerinde açıklamalarda bulunmak gayesile hazırlanmıştır. İnceleme, Prof. H. Hyman'ın devamlı teşvik ve yardımı ve geniş ölçüde Mr. Frederick W. Frey'in çalışmaları ile gerçekleştirilmiştir. Mr. Frederick W. Frey Ford Foundation'ın bursiyesi olarak bir yıldan fazla bir zamandanberi memleketimizde bulunmakta olup Prof. Hyman'ın Fakültemizdeki ders, kur pratik ve seminerlerine muntazaman katılmıştır.

si lâzımdır. Umumiyetle bu tip anketlere «örnekleme anketi» denir ve muhtemelen en fazla kullanılan anket şeklidir. Gereği gibi yapıldığı takdirde örnekleme anketi zaman, emek ve masraf itibarile önemli tasarruflar sağladığı gibi birçok bakımlardan elverişli bilgi edinilmesine de imkân verir. Çeşitli anket tipleri arasındaki ayrımlardan biri de bu yoldan toplanan bilgilerin kaynakları arasındaki farka istinad eder. Gerçekten anketlerden bazıları «ikinci elden» yani başkaları tarafından başka maksatlarla toplanmış bilgilere; diğer bazıları ise «ilk elden» yani münhasıran yapılan ankette güdülen hedef bakımından ve anketi yapan tarafından toplanmış bilgilere dayanır. İkinci şekildeki yani ilk elden bilgiler, soru kâğıtları veya şahsi mülâkatlar yahut da her iki usulü birden kullanmak suretile toplanabilir. Şayet anket için gerekli bilgilerin toplanmasında mülakat metodu ve örneklemeden faydalanılmış ise bu takdirde tabiatile kullanılan usule «mülâkata dayanan örnekleme anketi» denilmek gerekir. Bütün bunlar bize genel olarak anket metodu içinde çeşitli ve ilgi çekici usullerin tatbik edilebileceğini göstermektedir. Mammafi biz bu makalede bunların teferruatına girişecek değiliz.

Anket metodunun daha evvel geniş ölçüde kullanılmadığı memleketlerde bu usulün ilk tatbik yerleri muhtemelen akademik çevreler olacak ve tatbik konusunu da, incelenmesi büyük bir kolaylık arzemesi itibarile öğrencilerin düşünce, kanaat ve şahısları ile ilgili hususlar teşkil edecektir. Ancak bu takdirde sarfedilecek emeğin ne mana ifade edeceği ve faidesi üzerinde tereddütler hasıl olabilir. Kanaatimizce öğrencilerin, hususiyle Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencilerinin sosyal menşeleri ve inançları üzerinde anket yolu ile yapılacak araştırmalar, öğrendikleri araştırma tekniklerini diğer faydalı konulara uygulayacak tecrübeli araştırmacılar yetiştirmek bakımından mükemmel bir usul olduğu kadar bizzat Fakültenin ve diğer devlet dairelerinin işine yarayacak birtakım bilgilerin toplanmasına da yardım edecektir. Başka bir deyimle bu gibi araştırmalar hem yetiştirme hem de muhteva bakımından değerlidir. Nihayet başlangıçta münferit olarak yapılan anketler sonradan tekrarlanmak suretile uzun süreli değişmelerin (trend) belirmesi ve trend tahlillerinin mümkün bir hale gelmesi ile bunların önem ve kıymetleri daha da artacaktır.

Bu noktaları gözönünde tutarak bu makalemizde, anket şeklindeki araştırmaların Türkiye bakımından faydalarına kısaca işaret ettikten sonra Siyasal Bilgiler Fakültesi talebeleri arasında, anket metodu kullanıl-

mak suretile yapılan üç inceleme üzerinde duracağız. (2) Bu araştırmalar daha evvelce başka yerlerde neşredilmiş veya neşredilmek üzere bulunduğundan biz burada bunların teferruatına girişecek değiliz. Maksadımız bu üç araştırmada üzerinde gerekli bilgilerin toplanmış olduğu bir hususu, öğrencilerin babalarının mensup olduğu meslek guruplarını ele alarak incelemektir. Bu inceleme hem *belirli tek bir ankette* elde edilen bilgilerin tetkiki; hem de Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencileri arasında üç ayrı zamanda yapılmış *üç ayrı ankette* çıkarılan aynı mahiyetteki bilgiler üzerinde bir «trend tahlili» konusunda bir örnek verilmesine imkân sağlayacaktır. Ümid ediyoruz ki, takdim edeceğimiz bu örnek, muhtevası itibarile ilgi çekici olacağı gibi anket metodu ve trend tahlilleri hakkında yukarıda temas ettiğimiz noktaların misallerile açıklanmasına da imkân sağlayacaktır.

Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencilerinin sosyal menşeleri konusunda birazdan inceleyeceğimiz tarzdeki anketler şüphesiz Fakülte bakımından bariz bir değer taşımaktadırlar. Evvelce de temas ettiğimiz gibi bu değer iki yönlüdür: muhteva ve eğitim bakımından. Başka bir deyimle anket yolu ile elde edilecek *bilgiler* doğrudan doğruya faydeli olduğu kadar anketin yapılmasındaki *çalışmalar* da eğitim vasıtası olarak değer taşımaktadır.

Öğrencilerin menşei hakkındaki bilgilerin ne bakımlardan faydeli olabileceği konusunda çeşitli misaller verilebilir. Bir defa, birçok memleketlerde idarenin ne dereceye kadar temsilci bir karakter taşıdığı önemli bir ilgi konusu teşkil etmiş ve bu hususta muhtelif eserler yazılmıştır. (3) Bir memlekette idarecilerin cemiyetin sadece sınırlı birkaç sektöründen gelmesine göz yummanın doğru olmayacağı iddia edilmiştir. Meselâ şayet idareciler geniş ölçüde müreffeh sınıflardan gelmekte iseler bunların işçi ve emekcilere gerektiği kadar ilgi göstermeyebilecek-

(2) Bu üç inceleme yapılaş tarihlerindeki sıraya göre şunlardır: Matthews, Dr. A. T. J., **Yetişen Türk İdarecileri**. Çeviren: Nermin Abadan, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İdari İlimler Enstitüsü yayınları No. 1, Ankara 1955

Armaoğlu, Dr. Fahir ve Birkhead, Guthrie S., **Siyasal Bilgiler Fakültesi 1946 - 1955 mezunları hakkında bir araştırma**. Türkiye ve Orta Doğu Âmme İdaresi Enstitüsü, A/15 - t, Ankara 1956 Hyman, Herbert H.; Payaslıoğlu, Arif; Frey, Frederick W. **The Values of Turkish College Youth**. Bu incelemenin İngilizcesi **Public Opinion Quarterly** dergisinin Orta Doğu'ya tahsis edilen ve yakında neşredilecek olan özel sayısında, Türkçesi Dergimizin gelecek sayısında çıkacaktır.

(3) Meselâ Bknz. Kingsley, J. Donald, **Representative Bureaucracy**. (Yellow Springs, Ohio: Antioch Press, 1944).

leri veya aksinin varit olabileceği; yahut büyük ekseriyeti şehir halkı arasından gelen idarecilerin köy problemlerine karşı alâkasız kalabilecekleri veya aksinin ortaya çıkabileceği iddia edilmiştir. Bu görüşe nazaran, memur ve idareciler cemiyetteki pek sınırlı bir sınıftan geldikleri takdirde bunların hükûmetçe tesbit olunan politikanın tarafsız icracıları olmakta psikolojik müşkülâta uğramaları ihtimali fazladır. Zira bu takdirde idareciler sosyal menşeleri itibarile emrinde buldukları milletin büyük kısmından farklı olmaları sebeble, hükûmet ve milletçe arzu edilen politikanın tatbikinde gönülsüzlük gösterebilirler. Birçok yazarlar bu bakımdan devlet hizmetine girenlerin sosyal menşeleri konusunda gözönünde bulundurulacak bazı ölçü ve hedeflerin tesbitini zaruri görmekte-dirler. Bu itibarla şayet devlet hizmetine girenlerden önemlice bir kısmı belirli bir öğretim müessesinden geliyorlarsa bu müessesede tahsil gören öğrencilerin sosyal menşeleri hakkındaki bilgiler de aynı derecede önemlidir. Bu bilgiyi elde etme ve sosyal menşeleri itibarile öğrencilerin seçilmesinde bazı esaslar koyulmuş ise bunların gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğini tâyin bakımından başvurulabilecek en müessir metot muhtemelen anket metodudur. Burada şu noktayı belirtelim ki biz bu kabil bazı esasların zaruri olduğunu veya olmadığını iddia etmiyoruz; zira bu münakaşa edilebilir. Bizim belirtmek istediğimiz husus bunun birçok memleketlerde arzuya şayan görüldüğüne ve bu takdirde ilgili öğretim müessesesi talebeleri arasında yapılacak anketlerin faideli olacağına işaret etmektir.

Fakülte öğrencilerinin sosyal menşeleri hakkındaki bilgi aynı zamanda, öğretim üyelerine, tedris usullerini öğrencilerin fakülteye gelmezden evvelki durumlarına daha iyi uydurmak suretile, müessesedeki eğitim faaliyetlerinin müessiriyetini arttırmakda da yardımcı olabilir. Başka bir deyimle öğrencilerin sosyal menşeleri ile fakülte ve meslek hayatındaki başarıları arasındaki münasebet, hizmete alma bakımından bazı ölçüler sağladığı kadar, hangi hususlarda öğretim usullerini öğrencilerin fakülte öncesi durumlarına uydurmak suretile mezunların kalitesini yükseltmenin kabil olabileceğini de gösterebilir.

Yetiştirme yönüne gelince; gerek öğrenciler gerekse öğretim üyeleri için anket şeklindeki araştırmaların tertip ve tatbiki son derece faideli-dir. Bu kabil araştırmalar, gerek hazırlanmaları gerekse bütün tatbikat safhaları ile bir pratik kura konu teşkil edebilir. Bu sahada tanınmış bir mütehassıs, Prof. H. Hyman, bu noktaya şu sözlerle işaret etmektedir :

« . . Müşahhas araştırma tatbikatları, tahlil usulleri üzerinde mümarase imkânları sağ'arlar. Muhteva ile ilgili veya teknik mahiyette bir seri meselelerle karşı karşıya kalan ve araştırmanın havası içine fiilen giren öğrencinin araştırma prensip-

lerinin tatbikinde hüküm verme kabiliyeti, mahareti ve verimliliği artar.

Diğer taraftan araştırmanın teknik prensipleri mutaden parça parça, ayrı ayrı incelenir ve bu sebeble adetâ muhtelif kısımlardan mürekkep bir liste teşkil eder. Halbuki bilfiil araştırma bunları bir bütün halinde birleştirir. Böyle fiilî bir araştırma üzerinde yapılan çalışmalarda öğrenci muhtelif parçaların duruma nasıl uygulandığını ve araştırma veriresinin nasıl organik bir bütün teşkil ettiğini görür.» (4)

Bu mütalâalalar haricinde Prof. Hyman ayrıca bu kabil araştırma tatbikatlarının öğrenciye ileride karşılaşacağı bazı realiteler hakkında da bir fikir verdiğini müşahadelerine dayanarak belirtmektedir. Bu realiteler bilhassa fiilen görmek suretile önemleri daha iyi anlaşılabilir olan, meselâ araştırmada kullanılabilir kaynakların sınırlılığı, belirli süreler içinde belirli işlerin yapılma mecburiyeti, başkaları ile işbirliği halinde ve plânlı bir şekilde çalışmanın zarureti vs. gibi hususlardır. Bunların içinde belki de en önemli olanı, öğrencinin bu yoldan, evvelce yapılmış bir araştırmanın incelenmesinde tenkit kudreti ve anlayışının gelişmesidir; bu suretle öğrenci ileride iş hayatında rastlayacağı benzer araştırmaları değerlendirmede daha olgun bir durumda bulunacaktır.

Bu kabil araştırmalardan faydalanacak olan sadece öğrenciler değildir. Anket çalışmalarından öğretim üyelerinin de istifade edecekleri şüphesizdir. Bu yoldan edinilen tecrübe, çeşitli baskıların hüküm sürdüğü dış alemde ziyade bir anlayış havasının hakim bulunduğu akademik bir muhitte kazanılmış olmakla beraber ileride başka yerlerde ve daha güç şartlar altında uygulanacak anketlerde de faideli olacaktır.

Bir defa bu kabil araştırmaları başarı ile uygulama kabiliyetinin yüksekliği konusunda bir şöhret sağlanınca, akademik müesseselerin cemiyetteki diğer kurumlar nezdindeki itibarı da artacaktır. Modern devlette anket yolu ile sağlanan bilgiler açık bir şekilde gittikçe artmakta ve anket tekniklerinde ihtisas kazanmış kimseler de gittikçe daha fazla aranmaktadır. Anket tarzındaki araştırmalarda kazanılacak maharet ve tecrübe sosyal ilimler mensubuna ergeç oldukça önemli bir imkân sağlamaktadır; gerçekten anket yolu ile elde olunacak sonuçların müşahhas ve tatbiki değerleri diğer yollardan edinilen mücerret ve nazari bilgilere nisbetle daha yüksektir. Bu da, sosyal ilimler araştırmacısının gerek şahsen gerekse mensup olduğu müessese itibariyle prestijini yükseltmekte ve dolayısıyla onun cemiyetteki müessiriyetini arttırmaktadır.

(4) Hyman, Herbert H., *Survey Design and analysis*. (Glencoe Illinois, The Free Press 1955).

Devlet müesseselerinde çalışacak elemanların büyükçe bir kısmı üniversitelerden geldiğine göre bugünün öğrencileri hakkında anket yolu ile elde edilecek bilgiler, daima ve tek başlarına değilse bile, ekseriya yarının idarecileri hakkında da bir bilgi sağlayacaktır. Bu açıdan öğrenciler arasında yapılan anketlerin hükûmet bakımından faidesi açıktır. Bunun gibi, yukarıda da belirttiğimiz üzere, öğrencilerin bu araştırmalara bilfiil iştirak etmek suretile kazandıkları tecrübe de onların ileride idareci olarak deruhte edecekleri vazifeler bakımından önemlidir.

Genel olarak anketlerin ve özel olarak da bunların talebeler arasında, desrlerinin bir tatbikatı olarak uygulananlarının sağlayacağı daha birçok faideler zikredilebilir. Ancak yerimizin sınırlılığı sebebiyle biz bunlar üzerinde duracak değiliz. Mamafih, incelememizin takdimine girişmezden önce talebeler arasında yapılan anketlerin faideleri konusunda bir iki noktaya daha işaret etmek yerinde olur. Anket yolu ile ve ekseri hallerde sadece bu yoldan elde olunan bilgiler ilgili fakülteler ve diğer müesseselere faydeli olduğu kadar Türk cemiyetinin çeşitli veçheleri hakkında genel bir görüşe ulaşmaya çalışanlar için de büyük önem taşır. Bu gibi bilgiler, bu zaviyeden, Türkiye ve Türk halkı hakkında bilgi edinmek isteyen ve bu bilgiyi edinmek için başkaca bir kaynağa sahip bulunmayan ve haklı olarak şahsi intibalara karşı Türk hayatı ile yakından ilgisi bulunan Türklerden daha fazla çekingenlik gösteren yabancılar için hayati ehemmiyeti haizdir. Bu husus, diğer memleketler tarafından hakikate uygun bir şekilde tanınıp anlaşılma arzusunda bulunan herhangi bir memleket gibi Türkiye için de mühim bir noktadır. Bu itibarla öğrencilerin sosyal menşeleri ve düşünceleri hakkındaki bilgiler, Türk cemiyetinin bu parçasının değer sistemini, ülkülerini, siyasi davranışlarını, yabancı memleketlere karşı tavırlarını anlamaya yardım ettikleri ölçüde değerlidir; diğer taraftan idarecilerin ve T. B. M. M. üyelerinin oldukça mühim bir kısmının Siyasal Bilgiler Fakültesinden yetiştiği de gözönünde bulundurulmalıdır. Hülâsa bu tarz bilgiler dost memleketler arasında işbirliğini kolaylaştırmak ve muhtemel anlaşmazlıkları önlemekte önemli faydalar sağlayabilir.

Bütün bu işaret ettiğimiz sebebler dolayısıyla birçok memleketlerde üniversite gençliği arasında anket metodu ile pekçok araştırmalar yapılmış ve bu yoldan değerli ve geniş bilgiler sağlanmıştır. Bu itibarla aynı şekilde Türk gençliği hakkında toplanacak bilgileri diğer memleketlerde elde olunan sonuçlarla karşılaştırmak ve milletlerarası camia içinde Türkiyenin yerini tâyin etmek de imkân dahiline girebilir.

Ümit ediyoruz ki bu açıklamalar, fakültelerde öğrenciler arasında yapılacak anket tarzındaki araştırmaların - ve dolayısıyla genel olarak an-

ketlerin - değerini azçok ortaya koymuştur. Bu noktaları böylece belirttikten sonra, şimdi de, onlar hakkında daha müşahhas bir fikir verebilecek olan ve incelememizin konusunu teşkil eden bilgilerin takdim ve tahliline geçebiliriz. Bu maksatla bundan sonraki bölümde trend tahlillerine konu teşkil eden bilgilerin toplanması ve takdimi ile ilgili problemler üzerinde duracak ve müteakiben sonuncu bir bölümde de bu bilgilerin tahliline çalışacağız.

II

Sosyal ilimlerdeki başlıca inceleme usullerinden biri de yapılan bir araştırmayı değişik bir zamanda ana hatları itibarile aynen tekrarlamaktır. Bu suretle incelenen olayda zaman içinde meydana gelen değişmelerin tesbiti ve sebep - netice münasebetlerinin tâyini kolaylaşır. Bu itibarla, araştırmacı belirli bir anketi plânlarken mutaden ilgilendiği konuda daha önce ne gibi araştırmaların yapılmış olduğunu tesbite ve kendi yapacağı araştırmayı, mümkün olduğu kadar, daha önceki araştırmalarla mukayese imkânlarını azamiye çıkaracak şekilde düzenlemeye gayret eder. Ancak ekseriya bu noktada halli güç meselelerle karşılaşması mukadderdir. Gerçekten, ya daha evvel yapılmış araştırma kendi araştırmasına uygun düşmediğinden mukayeseden fedakârlık etmek, ya da mukayeseyi sağlayabilmek için kendi araştırma maksadından uzaklaşmak zorunda kalır. Bu meselenin halli kolay değildir ve bununla uğraşmak araştırmacıya çalışmasında ne derece itina ile hareket etmesi ve araştırma tekniklerinde nasıl tam bir bilgi sahibi bulunması gerektiğini gösterir.

İncelememiz bu meseleyi gayet açık bir şekilde karşımıza çıkarmaktadır. Gerçekten bizim araştırmalarımızdan evvel (5) Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencilerinin baba meslekleri ile kısmen ilgili iki inceleme mevcuttur. Bunlardan biri 1954 senesinde Dr. A. T. J. Matthews, diğeri ise 1956 da Dr. Fahir Armaoğlu ve Dr. G. S. Birkhead tarafından yapılmıştır (6). Her iki araştırmada kullanılan soru kâğıtlarında da cevap verenin baba mesleği ile ilgili sorular vardır. Mamafih bu konuda bir mukayese yapılmak istenilince karşımıza yukarıda işaret ettiğimiz şekilde gayet tipik bir mesele çıkmaktadır. Gerçekten bu iki araştırmada baba mesleği ile ilgili kategoriler farklıdır ve elde olunan sonuçların nasıl mukayese edileceği meselesi de bundan çıkmaktadır. Birkhead ve Armaoğlu baba meslekleri için aşağıda I. numaralı tabloda gösterilen kategorileri kullanmışlardır.

(5) Hyman, Frey ve Payaslıoğlu, yukarıda zikredilen araştırma.

(6) Yukarıda (2) No. lu sahife altı notunda bahsedilen araştırmalar.

T A B L O - I.

Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencilerinin baba meslekleri; Öğrencilerin mezun oldukları veya mezun olacakları yıllara göre (1946 - 1961) yüzde şeklinde gösterilmiştir. (*)

MESLEKLER	1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961
A. Devlet memurları ve ordu mensupları	58	56	54	49	47	35	40	64	58	54	39	46	48	55	55	42
B. Hususi teşebbüslerde çalışanlar (işçiler hariç)	2	0	4	4	2	4	2	3	3	9	0	0	2	1	2	3
C. Küçük tacir, esnaf, zanaatkar	24	20	26	22	18	31	28	10	17	13	27	22	14	12	11	12
D. Büyüksinai veya ticari teşebbüs sahipleri	0	0	0	0	0	4	0	0	3	0	7	4	12	10	6	10
E. Sanayi işçisi	0	0	2	1	2	0	0	8	3	0	2	3	5	3	1	1
F. Ziraat işçisi	0	0	0	1	0	0	2	0	0	0	2	1	0	3	5	2
G. Arazi sahibi çiftçi	10	11	6	16	18	18	17	8	8	7	5	7	10	3	8	9
H. Serbest meslek erbabı	2	2	2	3	0	0	0	0	3	4	2	9	5	10	4	16
İ. İrad sahipleri ve emekliler (*)	3	7	0	0	5	2	2	3	3	7	0	3	2	0	0	1
J. Cevapsız	2	4	7	3	7	6	9	5	3	6	15	4	2	4	8	8
Y e k ü n	101	100	101	99	99	100	100	101	101	100	99	99	100	101	100	100
Mutlak rakam olarak yekûnlar	59	45	54	68	55	51	47	39	36	54	41	94	58	73	114	154

(*) 1946 - 1955 mezunları için Armaoğlu, Birkhead, age., s. 8 ve 9'daki Tablo 6 ve 7; 1956 - 1961 kısmı için Matthews ile Hyman, Frey ve Payashoğlu'nun soru kâğıtlarından faydalanılmıştır. 1957 - 58 ders yılında birinci sınıfta bulunanların 1961 de, ikinci sınıftakilerin 1960 da ve ilâh.. mezun olacakları düşünülmüştür.

(**) Armaoğlu, Birkhead araştırmasındaki 119 - 120 numaralı kategoriler birleştirilmiştir.

Buna karşılık Dr. Matthews ise meslekleri şu şekilde tasnif etmiştir: devlet hizmeti (sivil ve iktisadî); askeri; eğitim; serbest meslek; ticaret; ayak hizmeti; ziraat; bilinmeyen veya işsiz. Şayet bu iki araştırmadaki meslek kategorileri dikkatli bir şekilde incelenecek olursa bunlara dayanılarak elde edilen sonuçları mukayesenin bir hayli güç olduğu kolayca görülür. Meselâ Dr. Matthews'un «eğitim» yahut «ayak hizmeti» şeklindeki kategorileri Armaoğlu ve Birkhead'in tasnifinde nereye girecektir? Görülüyor ki herhangi bir mukayeseye girişmezden önce bazı düzeltmeler yapılması zaruridir. Araştırmacının, kullandığı kategoriler sistemi hakkında etraflı bilgi verdiği hallerde, ki bu gibi bilgilerin verilmiş olması gerekir, mukayeseye imkân sağlayacak düzeltmeler ekseriya nisbeten kolaylıkla yapılabilir. Ancak bizim ele aldığımız incelemelerde, kategorilerin tarif veya izahları ile ilgili herhangi bir bilgiye rastlanmadığından, bu araştırmalarda kullanılan soru kâğıtlarını bularak bunlardan birindeki cevapları diğerindeki kategorilere göre yeniden tasnif zarureti hasıl olmuştur. Biz de bu yolu takip ederek Dr. Matthews tarafından kullanılan soru kâğıtları elde mevcut bulunduğundan bunları Armaoğlu ve Birkhead'in tasnif esaslarına göre yeniden ayırmaya tabi tuttuk. Bununla beraber bu ikinci araştırmada tasnifin hangi esaslara göre yapılacağına dair herhangi bir talimat mevcut bulunmadığından Matthews'un soru kâğıtlarına verilen cevapların tarafımızdan yeniden tasnifi, tamamile, Birkhead ve Armaoğlu'nun kullandıkları kategori isimlerini tefsir suretile yapılmıştır; bu itibarla yaptığımız tasnifte hata ihtimali olduğunu belirtmek gerekir.

Bu yeniden tasnif ameliyesi yapılmakla beraber derhal bir başka ve tipik güçlükle karşılaşmıştır. Bu da şudur: Birkhead ve Armaoğlu tarafından mesleklerin tasnifinde kullanılan kategoriler Fransada memuriyet reformu konusunda yapılmış bir incelemeden alınmıştır. (9) Öyle sanılır ki Fransız devlet memurları üzerinde yapılan araştırmada faydalanılan tasnif, muhtemelen geniş ölçüde, Fransız hükûmeti tarafından bu maksatla hazırlanmış olan istatistiklere dayanmaktadır. Şayet, Fransada bu mevzudaki durumla Türkiyedeki durumun mukayesesi arzu edilmiş olsa idi şüphesiz aynı kategorilerin kullanılması uygun düşerdi; ancak Birkhead-Armaoğlu araştırmasında böyle bir mukayese yoluna gidilmemiştir. Diğer taraftan Fransaya göre hazırlanmış olan meslek gurupları kategorileri bu konuda Türkiyedeki durumu aksettirmeye elverişli görünmemektedir. Bir defa bu kategoriler İstatistik Umum Müdürlüğü tarafından kullanılan tasnife uymamaktadır. (10) İkinci olarak geniş ölçüde birbirleriyle tedahül halindedirler; meselâ «C» ve «D» kategorileri sathi bir şe-

(9) Bknz.: Birkhead, Armaoğlu, age., s. 8

(10) Bu nokta üzerinde ileride tekrar durulmuştur.

kilde «B» kategorisine dahil görünmektedir. Diğer taraftan kullanılan kategorilerden bazıları da Türkiye bakımından büyük bir önem arz etmemektedir. Bu konuda «D» kategorisi misal olarak gösterilebilir; Türkiye'de hususi teşebbüs elindeki «büyük sınai ve ticari teşekküller» çok mahduttur ve bütün nüfus gözönüne alınacak olursa istatistiki bakımından bu kabil teşekkül sahipleri muhtemelen önemsiz bir miktar teşkil etmektedir. Mamafih, bu noktada belirtmemiz gerekir ki; 1956 danberi öğrencilerin babalarının önemlice bir kısmı bu mesleğe mensup gözükmektedir. Bunun, bu meslek mensupları arasında hakiki ve bu derece önemli bir artıştan ziyade verilen cevaplar ve bunların tasnifindeki hatalardan ileri geldiği ileri düşünülebilirse de bu kesin olarak iddia edilemez.

Zikrettiğimiz bu ve buna benzer sebebler dolayısıyla I. numaralı tablodan durumu sarih olarak görmek bir hayli güçtür. Diğer taraftan yukarıda da işaret ettiğimiz gibi gerek Matthews'un gerekse bizim elde ettiğimiz bilgileri Birkhead ve Armaoğlu'nun oldukça teferruatlı tasnifine göre bir ayırmaya tabi tutmak suretile elde edilecek sonuçlar da oldukça şüphelidir. Bu bakımdan başvurulabilecek bir çare kategorileri, mukayeseye imkân verecek tarzda birleştirmek ve basitleştirmektir. Aynı zamanda bu usul, ekseriya kütle ile ilgili bilgiler hakkında süratli bir fikir edinmeye de yardım eder. Bu hususu gözönünde tutarak I. numaralı tabloyu aşağıdaki II. numaralı tabloda görüldüğü şekilde kısalttık; bu suretle birinci tablodaki on kategori bu tabloda altıya indirilmiştir.

Bu maksatla I. numaralı tabloda bir dereceye kadar tedahül halinde bulunan «B», «C», «D» ve «E» kategorilerini II. numaralı tabloda «B» (hususî endüstri ve ticaret) başlığı altında tek bir kategoride topladık; aynı şekilde «ziraat işçisi» ve «toprak sahibi çiftçi» kategorilerini de «ziraat» adı ile bir kategoride birleştirdik. Bunu yaparken hareket noktamızı teşkil eden fikir, birinci tablodaki kategoriler arasındaki ayrımların kâfi derecede sarih ve manidar olmadığı ve bu kabil bir birleştirme ile bu yoldaki itirazların bertaraf ve toplanmış olan bilgilerin temel değerinin de muhafaza edilebileceğidir. Bununla beraber şu noktayı da belirtmek lâzımdır ki zaruri olarak fazla geniş olan bu yeni kategorilere dayanarak çok ince tefsirlere girişmek de mümkün değildir. Mamafih bizim tahlillerimize esas alacağımız tablo budur. Tabloda yüzde yekûnlarının tam yüze eşit yapılmamasından maksat, verilen rakamların en yakın tam sayıya iblağ suretile kesirlerin bertaraf edilmiş olduğunu belirtmektir.

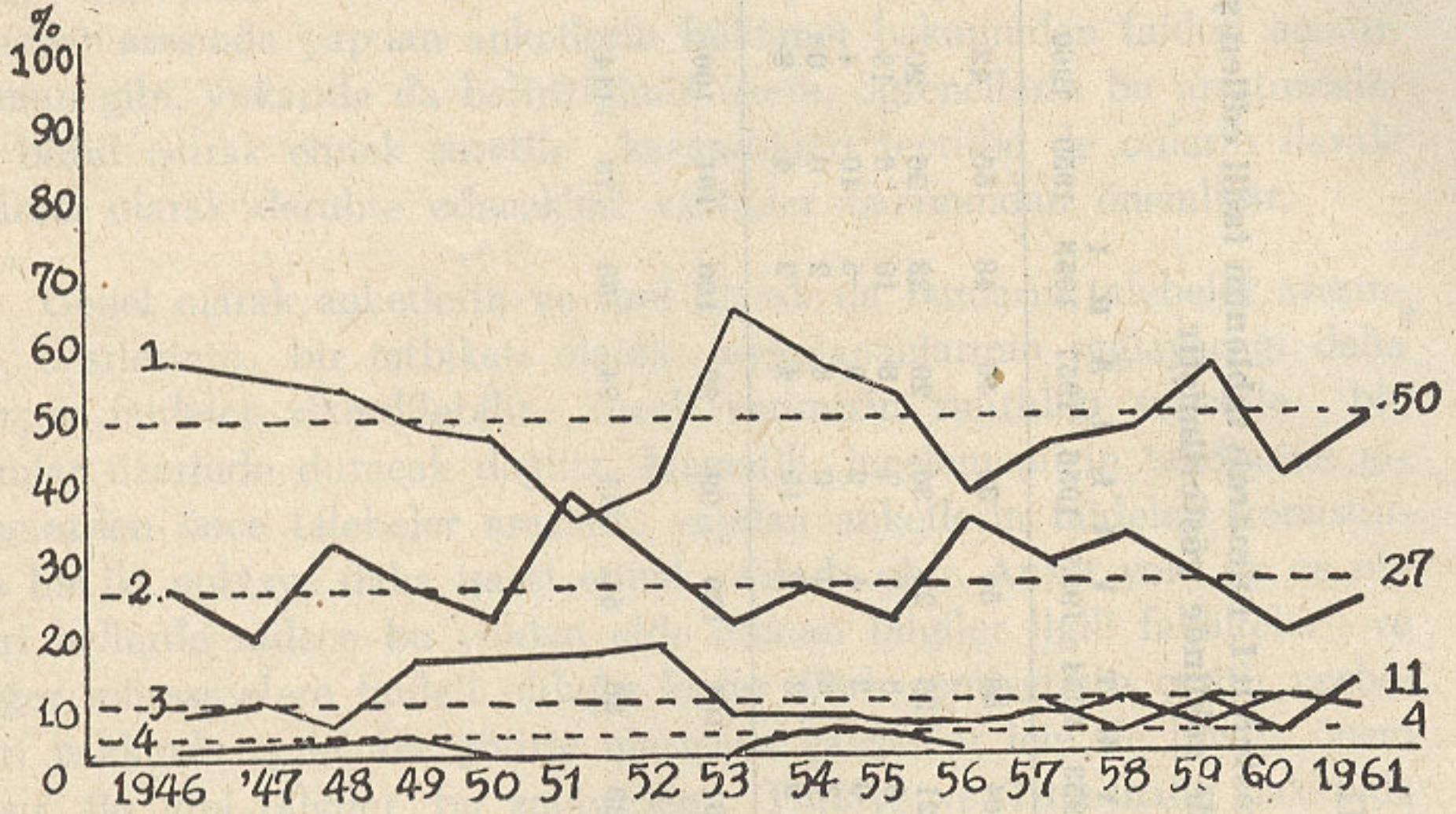
Nihayet, bazı ahvalde tabloların, trendleri, grafikler kadar canlı bir şekilde aksettirmediklerini nazarı dikkate alarak aşağıdaki grafiği hazır-

T A B L O - II.

Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencilerinin baba mesleklerini gösteren I. numaralı tablonun tadil edilen şekli;
1946 - 1961 mezuniyet yıllarına göre yüzde şeklinde gösterilmiştir.

MESLEKLER	M E Z U N İ Y E T Y İ L L A R I															
	1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961
A. Memur ve asker	58	56	54	49	47	35	40	64	58	54	39	46	48	55	42	49
B. Hususi endüstri ve ticaret	26	20	32	27	22	39	30	21	26	22	36	29	33	26	20	26
C. Ziraat	10	11	6	17	18	18	19	8	8	7	7	8	10	6	13	11
D. Serbest meslekler	2	2	2	3	0	0	0	0	3	4	2	9	5	10	4	16
E. İrad sahibi veya emekli	3	7	0	0	5	2	2	3	3	7	0	3	2	0	0	1
F. Cevapsız	2	4	7	3	7	6	9	5	3	6	15	4	2	4	8	8
Yüzdelerin yekünü	101	100	101	99	99	100	100	101	101	100	99	99	100	101	100	100
Mutlak rakam olarak yekünler	59	45	54	68	55	51	47	39	36	54	41	94	58	73	114	154

lamış bulunuyoruz. Bu grafik II. numaralı tablonun şematik bir ifadesi olup üçüncü kısımdaki tahlillerimizde işaret edeceğimiz bazı noktaları daha vazih bir şekilde göstereceği ümit edilmektedir.



GRAFİK I.

II. numaralı tablonun grafik şeklinde gösterilmesi

Not : Kesit düz hatlar her kategorinin ortalamasını göstermektedir.

İzahat : 1. No.lu hat memur ve askerleri

2. » » » hususî endüstri ve ticaret erbabını

3. » » » ziraatçıları

4. » » » serbest meslek erbabını göstermektedir.

(İrad sahibi ve emeklilerle, cevap vermiyenler hariç bırakılmıştır.)

Takdim olunan sonuçların en ziyade dikkati çeken özelliği babaları devlet hizmetinde bulunan öğrencilerin çok yüksek bir nisbet teşkil etmeleridir. Onaltı yıllık sürenin onbeşinde bu kategori en geniş kategori olarak gözükmemektedir; umumiyetle kendisinden sonra gelen kategorinin takriben iki misli ve onaltı yıllık ortalaması yüzde elli civarındadır. Başka bir deyimle onaltı yıllık süre zarfında Siyasal Bilgiler Fakültesi talebelerinin yüzde ellisinin babaları devlet hizmetinde çalışan kimselerdir. Diğer taraftan, daha önce işaret edilen ve bu bilgilerin toplanma ve tasnifindeki güçlüklerden doğan bazı muhtemel yanıltıcı dalgalanmalara rağmen «memur ve askerler» kategorisinin nisbi üstünlüğü onaltı yıllık süre boyunca şayanı dikkat bir devamlılık göstermektedir. Gerçekten bu kategoriye ait yüzdelerin bir yıldan diğerine değişimleri incelenecek olursa, en büyük değişikliğin yüzde yirmibeş civarında olmasına rağmen, bunların dörtte üçünün vasatı yüzde sekizi aşmadıkları görülür.

Bu rakamlar üzerindeki tahlillerimizi daha ileri götürmeden evvel akla gelebilecek iki soruyu cevaplandırmaya çalışalım. Bir defa Türkiye'de devlet memurluğunun diğer birçok memlekete nisbetle çok daha önemli bir yer işgal ettiği ve bu sebeble öğrencilerin yüzde ellisinin devlet memurlarının çocukları olmasının gayet tabii olduğu düşünülebilir. Gerçekten hükûmetin memleketteki en büyük işveren ve öğrencilerin baba mesleği bakımından durumlarının da sadece bu vaziyetin sadık bir aynası olması mümkündür. Başka bir deyimle bizim bu konuda elimizde bulunan bilgilerin genel olarak memleketteki meslek gurupları hakkındaki rakamlarla karşılaştırılması istenilebilir. Ancak bu suretledir ki, topladığımız bilgilerin manidarlık derecesi hakkında bir kanaate varılabılır.

Fakat böyle bir mukayese yapılmak istenilince maalesef daha evvel karşılaştıklarımıza benzer güçlükler ortaya çıkmaktadır. Resmî istatistiklerde 1950 ve 1955 de kullanılan meslekler tasnifi daha önceki sayımlarda kullanılanlardan farklıdır. İstatistik Umum Müdürlüğüne göre 1950 ve 1955 deki meslek istatistikleri «Birleşmiş Milletlerin Milletlerarası Çalışma Teşkilâtı tarafından kabul ve bütün memlekete tavsiye edilen ve milletlerarası mukayeselere imkân sağlayan tasnif sistemi prensiplerine uygun olarak hazırlanmıştır. Bu sebeble bu son iki sayıma ait rakamlar daha evvelki sayımların verdiği neticelerle kolaylıkla mukayese edilemez». İkinci olarak 1955 sayımı hariç, meslek guruplarına ait rakamlar altı yaşından yukarı bütün erkek nüfusu içine alan «yekûn erkek iş gücü» esasına göre hazırlanmıştır. Biz ise tabiatile sadece üniversite öğrencilerinin babalarının yaş gurubundaki çalışanlar miktarı ile ilgili bulunduğumuzdan çok daha genç yaştaki kimselerden müteşekkil büyük bir kütleyi de kaplayan bu rakamları mukayeseye esas aldığımız takdirde varacağımız sonuçlar birhayli hatalı olacaktır. Buna mukabil 1955 sayımlarında «aile reisi erkek» nüfusun mesleki durumunu gösteren bir tablo mevcuttur ki bu bizim maksadımıza çok daha uygun düşmektedir. Şayet zaman ve yerimiz müsait olsaydı, «aile reisi erkek» nüfusun meslekler itibarile dağılışı «1955 deki yekûn erkek nüfusun» mesleki dağılışı ile mukayese etmek suretile maksadımız bakımından daha evvelki sayım rakamlarına ait muhtemel hata payını tesbite çalışmak çok ilgi çekici olurdu. Gerçekten bu yoldan, bu iki gurup arasındaki münasebetin esas itibarile aynı kaldığını kabul ederek, daha evvelki sayımlara ait rakamları maksadımıza uygun bir şekilde tadile imkân sağlayacak sonuçlara varmamız kabil olabilirdi. Ancak yerimizin darlığı ve sayım rakamlarının bu kabil ince hesapların yapılmasını haklı gösterecek kadar mükemmel olmaması ihtimaline binaen böyle bir hesaba girişmekten sarfınazar edilmiştir.

Elimizdeki araştırmalardaki rakamlarla sayım sonuçlarının mukayesesinde karşılaşılan bir diğer problem de sayımlarda kullanılan meslek tasnifinin anketlerde kullanılan tasniften farklı olmasından doğmaktadır. Bu sebeble bir defa daha evvelce yaptığımız şekilde ve aynı tarzda sınırlılıkları olan bazı tadil ameliyelerine başvurulması zarurî bir hal almaktadır. Bu tadillerde kullanılacak usuller evvelce yapılan tadillerde faydalanılan usullerle esas itibarile aynı mahiyette olduğundan burada bir defa daha bunların münakaşasına girişmeyeceğiz. Diğer taraftan 1955 yılına ait rakamlar 1945 ve 1950 deki meslek kategorilerine uydurulamıyacağından iki ayrı tablo yapmak zarureti hasıl olmuştur. Bu iki tablo aşağıdadır :

TABLO : III

7 ve daha yukarı yaştaki erkek nüfusun mesleklere göre dağılışı
(yüzde olarak)

Meslekler	1945	1950
A. Memuriyet ve serbest meslekler	9	5
B. Ticaret ve sanayi	13	14
C. Hizmetler	0	1
D. Ziraat	51	64
E. İşsiz veya bilinmeyen	26	16
Yekûn	99	100
	(N = 7565000)	(N = 8378000)

Kaynak : *Nüfus Sayımları 1927 - 1950* (Ankara : İstatistik Umum Müdürlüğü, İstatistik özetleri No. 8, Nisan 1953). dan adapte edilmiştir.

TABLO : IV

Aile reisleri itibariyle başlıca meslek grupları (% 10 örnek),
1955, sadece erkek nüfus
(yüzde olarak)

Meslekler	Yüzde
A. Sevk ve idare hizmetleri, büro memurları ve işçileri, askerler(tahmini)	7
B. Ticaret, sanayi ve hizmetler	22
C. Ziraat	66
D. Serbest meslek ve teknik elemanlar	2
E. İşsiz	3
Yekûn	100
	(N = 3936000)

Kaynak : 1955 Genel Nüfus Sayımı (Ankara : Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, Yayın No. 372, 1957, Tablo No. 39, s. 52) tadilen alınmıştır.

Bu iki tablo o derece ihtirazi kayıtları ihtiva etmektedir ki bunlardan sadece çok genel karakteristiklerin çıkarılabileceğini bilhassa belirtmek zaruridir. Yüzde ondan aşağı farklılıklar herhalde bir mana ifade etmese gerekir. Ayrıca 1945 ile 1950 arasında ziraatteki zahiri artışın bu iki sayımda farklı tasnif şekillerinin kullanılmasından ileri geldiğine de işaret etmek lâzımdır. Diğer taraftan 1955 den evvelki sayımlarda, askerler, hizmete girmezden önceki mesleklerine göre tasnif edilmişlerdir.

Bu tablolar, belirttiğimiz bütün bu kusurlarına rağmen öğrencilerin baba mesleği itibarile durumlarının, memleketteki genel meslekler dağılışının bir aksi olmadığını kesin bir şekilde göstermek suretile maksadımızı temin etmektedirler. Gerçekten, açıkça anlaşılmaktadır ki Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencileri sosyal menşe itibarile memleketin bütününün arzettiği genel durumdan tamamen farklı bir gurup meydana getirmektedirler. Bu durumun izahı daha başka yerlerde aranmalıdır.

Bu noktada, sosyal menşe itibarile bu öğrencilerin memleketteki genel durumdan farklı olmakla beraber Türkiyedeki diğer yüksek öğretim müesseselerindeki öğrencilerden farklı olmadıkları akla gelebilir. Denilebilir ki bütün yüksek öğretim müesseseleri memleketin umumî sosyal yapısına tekabül eden talebe gruplarına sahip bulunmamakta fakat hepsinde de talebeler aşağı yukarı nüfusun aynı bir kısmından gelmektedirler.

Bu görüşün hakikate uygunluk derecesini de, Robert Kolej, İstanbul Teknik Üniversitesi ve Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi gibi diğer bazı yüksek öğretim müesseselerinde durumu incelemek suretile tahkike teşebbüs ettik. Fakat Teknik Üniversite ve Dil, Tarih Coğrafya Fakültesi öğrencilerinden kafi derecede cevap alınamadığından bu iki müesseseyi inceleme dışı tutmak zarureti hasıl oldu ve binnetice sadece Robert Kolejdeki durumla mukayeseye imkân verecek bilgiler toplayabildik. Mamafih bu bilgiler de yukarıdaki faraziyenin yanlışlığını göstermeye kâfi gelmektedir. Gerçekten aşağıdaki V. numaralı tablo Robert Kolejdeki öğrencilerin sosyal menşe itibarile Siyasal Bilgiler öğrencilerinden açıkça farklı olduklarını belirtmektedir :

TABLO : V

Robert Kolej Edebiyat Fen ve Mühendis kısımları öğrencilerinin
baba meslekleri itibariyle durumları : 1958 - 1961
(yüzde olarak)

Meslekler	Fen ve edebiyat		Mühendis			
	1958	1959	1958	1959	1960	1961
A. Memur ve asker	26	11	27	31	38	10
B. Hususî endüstri ve ticaret	55	49	33	34	24	34
C. Ziraat	4	7	2	5	6	8
D. Serbest meslekler	13	26	29	24	18	38
E. İrad sahibi ve emekli	0	2	0	2	3	0
F. Cevapsız	0	6	9	4	12	10
Yüzdeler yekûnu	98	101	100	100	101	100
Mutlak rakam olarak yekûn	23	54	45	55	34	48

Buradan anlaşılacağı gibi Türkiyedeki *bütün* yüksek öğretim müesseselerinin genel olarak baba meslekleri itibarile benzerlik gösteren öğrenci gruplarına sahip buldukları hakkındaki faraziye hakikate uymamaktadır.

Burada Robert Kolej'in bizatihi farklı bir eğitim müessesesi olduğu iddia edilebilir. Şüphesiz bu mümkündür ve bu sebeble diğer yüksek öğretim müesseselerindeki öğrenciler hakkında da bilgiye ihtiyaç vardır. Ümit ediyoruz ki ilerideki Teknik Üniversite ve Dil, Tarih Fakültelerindeki anketlere devam ve ortaya çıkan sonuçları takdim etmek kabil olacaktır. Şimdiki kanaatimiz şudur ki hem Siyasal Bilgiler Fakültesi hem de Robert Kolej, öğrencilerinin sosyal menşei itibarile birçok bakımlardan Türkiyedeki diğer yüksek öğretim müesseselerinden muhtemelen farklı bir durum arz etmektedirler; ve Siyasal bilgiler Fakültesi öğrencilerinin çok önemli bir kısmının devlet memurlarının çocukları olması keyfiyeti de bu müesseseye has bir özelliktir.

Şimdi Siyasal Bilgiler Fakültesi ile Robert Kolej arasındaki farklılıklara bir göz atalım; Göze çarpan hususlardan biri, Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencilerinin büyük kısmının babalarının devlet hizmetinde bulunmalarına karşılık Robert Kolej Mühendislik bölümündeki öğrencilerin babalarının devlet hizmeti, hususî teşebbüs ve serbest meslekler arasında çok daha mütevazın bir şekilde dağılmış olmaları keyfiyetidir. Buna karşılık Robert Kolej'in Fen ve edebiyat bölümündeki öğrencilerin babalarının büyük ölçüde hususî teşebbüs sahasında buldukları ve bu nisbetin Siyasal Bilgilerde babaları devlet hizmetinde bulunanlar nisbeti seviyesinde olduğu görülmektedir; mamafih bu konuda da-

ha sağlam bir kanaate varabilmek için Robert Kollejin bu bölümünü daha uzun bir devrede incelemek gerekir.

Buraya kadar, öğrencilerin baba meslekleri itibarile durumlarının, Türkiyede mesleklerin genel dağılışı ve bütün yüksek öğretim müesseselerindeki umumî vaziyet ile izah edebileceği yolundaki görüşleri incelemiş bulunuyoruz. Buna karşılık Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencilerinin trend tahlilleri neticesinde baba meslekleri itibarile ortaya çıkan durumları şüphesiz bizzat bu müessesenin şartları zaviyesinden açıklanmalıdır.

Bu sebeble şimdi de bu Fakülte üzerinde durarak açıklamalarımıza son vereceğiz. Evvelce de temas ettiğimiz gibi Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencilerinin en belli başlı karakteristiği bunlardan çok büyük bir kısmının devlet memurlarının çocukları olması ve bu durumun incelenen devre boyunca nisbî bir devamlılık göstermesidir. Bu vaziyetin, bazı ailelerde devlet memuriyetini tercih yolunda yerleşen bir anane neticesi ortaya çıkmakta olması mümkün ve muhtemeldir. Şayet bu doğru ise bu takdirde de durumun avantajları ve mahzurları olduğu söylenebilir. Meselâ bu keyfiyet devlet teşkilat ve faaliyetlerinde faydalı bir devamlılık sağlanmasına yol açabilir. Fakat diğer taraftan, bu durum cemiyet içinde tek bir grubun devlet teşkilatı içinde kendisine esaslı bir yer sağlamaya ve şu veya bu ölçüde bu teşkilatın yeni elemanlarını bizzat tayine ve bu yoldan da imtiyazlı vaziyetini devam ettirmeye muvafak olduğunu da ifade edebilir. Bunun bir neticesi olarak da teşkilatların zaman zaman ihtiyaç duydukları «yeni kan» ın idareye girememesi ve dolayısıyla Türkiye gibi süratle ilerlemek durumunda bulunan bir memlekette değişen şartlara idarenin ayak uydurmaması vaziyeti hasıl olabilir. Mamafih bu iki ihtimalden hangisinin daha doğru olduğunu söyleyecek durumda değiliz. Kaldı ki bunların her ikisinin de doğru ol-maması ihtimali vardır. Esasen bizim bu incelemede gayemiz fiilî bir durum hakkında elde ettiğimiz bilgileri, bunları elde etmek için kullandığımız ve belirli bir araştırma metodunun tabir caizse bir «örneğini» teşkil eden usullerle birlikde ortaya koymaktır. Bu bilgilere dayanarak sebep ve neticeler hakkında birtakım sonuçlara varmak ise ayrı bir inceleme konusu teşkil etmektedir.

Devlet memuriyetini takiben Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencilerinin baba mesleklerinde ikinci yeri hususi sanayi ve ticaret işgal etmektedir. Vasati olarak öğrencilerin üçte birinin babaları bu meslekte bulunmaktadır. Bu durum da bazı dalgalanmalara rağmen incelenen devre boyunca geniş ölçüde aynı kalmıştır. Bu konuda ilgi çekici bir müşahade bu mesleğin devlet memuriyeti ile zıt yani biri artarken diğeri azalan

bir durum göstermesidir. Gerçekten 1. numaralı grafik incelendiğinde görülmektedir ki, pek bariz olmamakla beraber babaları hususî teşebbüste çalışan öğrencilerle ziraate çalışan öğrencilerin nisbetleri *aynî*; ve fakat devlet memuru ve serbest meslek sahiplerinin çocukları nisbetile *aksi* istikametlerde değişmektedir; bu son iki guruba ait nisbetlerdeki değişmeler ise azçok aynı yönde olmakla beraber son yıllarda serbest meslekler kategorisinde devamlı bir yükseliş görülmektedir. Burada şu ilgi çekici noktaya da işaret edelim ki serbest meslekler kategorisinde son yıllarda görülen bu artış Robert Kollejde de müşahade edilmektedir. Bu durumun, memlekette umumi bir gelişmenin bir aksi olup olmadığı ancak iyi hazırlanmış sayım rakamlarının tetkiki ile anlaşılabilir. Mamafih, gelişmekte olan bir memleket için bu faraziyenin doğruluğu düşünülebilir. Ancak bu çeşitli meslek guruplarının ne sebepten yukarıda işaret edilen şekillerde birlikde değişmeler gösterdiklerini hatta bu değişmelerin hakiki olup olmadığını söyleyecek durumda değiliz.

Üzerinde duracağımız son bir nokta da her meslek gurubunun kendi içinde açıkca müşahade edilen devrî hareketlerdir. Şüphesiz bu durum geniş kategorilerde diğerlerine nisbetle daha belirlidir. 1. numaralı grafikte devlet memuriyeti incelenecek olursa, onaltı yıllık devre boyunca bu meslek mensuplarının çocukları olan öğrencilerin nisbetinde başlıca üç büyük devre göze çarpmaktadır. Bu devrelerin dip noktaları 1951, 1956 ve 1960 yıllarına rastlamakta ve bu suretle aşağı yukarı dört veya beş yıllık devrî hareketler ortaya çıkmaktadır. Trend tahlilimiz sadece onaltı yıllık bir süreyi kapladığı için burada hakikaten muntazam bir devrî hareket karşısında mı yoksa Fakültenin tatbik ettiği usullerden arızî olarak doğan üç ayrı ve tesadüfî durum karşısında mı bulunduğumuzu söylemek güçtür. Fakülte usullerini teferruatı ile incelemek ve araştırmayı daha evvelki yıllara doğru yaymak suretile bu soruya bir cevap bulmak belki kabil olabilir. Bu noktanın açıklanmasında takip edilebilecek yollardan biri de grafikteki dönüm noktalarını gözönüne almaktır. Devlet memurları kategorisinde bu noktalar 1951, 1953, 1956 ve 1960, yıllarına rastlamakta ve sırasile iki, üç ve dört yıllık aralıklarla meydana çıkmaktadır. Bu değişmeleri bu yıllarda mezun olan veya olacak öğrencilere tesir edecek şekilde vukû bulan mesela müessesenin okul olmaktan çıkıp Ankara Üniversitesine bir Fakülte olarak bağlanması, yahut burs verme usullerinde değişiklikler veya her üç yılda bir tekerrür eden periodik bir olay ile açıklamak belki mümkün olabilir. Mamafih evvelce de söylediğimiz gibi biz burada bu işe girişecek değiliz. Ancak şu kadarını belirtelim ki bu durum trend tahlillerinin kendilerine has avantajlarını oldukça iyi bir şekilde ortaya koymaktadır; zira

trend tahlillerinde zaman içinde belirli bir olayın tetkiki, şayet mevcut ise, bu kabil düzenlilikleri ortaya koyar ve bunların açıklanması suretiyle bilginin geniş ölçüde artmasını sağlar. Esasen «trend tahlili» adı verilen araştırma metodu tamamen bu nevi meselelerin aydınlatılması için ortaya konulmuştur.

Bu incelemede ele alınan konu hakkında, yaş, cinsiyet, daha önce görülen tahsil, ikamet yeri v. s. gibi diğer değişkenler üzerinde durmak ve bu noktalardaki sonuçları baba meslekleri hakkında vardığımız sonuçlarla karşılaştırmak suretile daha pekçok şeyler ortaya konulabilir. Ancak biz konuyu bu şekilde genişletmekten kaçındık; zira maksadımız Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencileri hakkında faydalı bazı bilgiler edinmek olduğu kadar kullanılacak tahlil metodu hakkında da bir fikir vermeye çalışmaktı. Ümid ediyoruz ki bu incelemeler sunduğumuz «örnek», hem anketler ve trend tahlilleri hem de Türkiyenin müstakbel idarecilerinin sosyal menşeleri bakımından durumları hakkında' az çok vazih bir fikir vermek suretile bu hedeflere bir dereceye kadar ulaşmıştır.